

Familie VAN IERSEL – VAN IERSEL

Bosbouw in Udenhout

Hein van Iersel

Van kleinschalige bosbouw voor lokaal gebruik naar grootschalige bosbouw voor groenvoorziening

Bossen hoorden bij de boerderij

Toen Udenhout nog helemaal agrarisch was, kende het dorp een zelfvoorzienende economie. Alle boeren hadden wel bomen staan voor de houtproductie, sommig boeren hadden een of meer bossen. De boer, die meerdere bossen had, was daar meer mee bezig en had misschien bij zijn huis een stuk van zijn tuin ingericht als een boomkwekerijtje. Bos was in die tijd economisch interessant. Er was nog geen belasting op het bezit en iedere boer had producten uit dat bos nodig op het eigen bedrijf, als gerief of als timmerhout, maar veel hout werd ook verkocht. Bijvoorbeeld aan bakkers, die *musterd* ofwel takkenbossen nodig hadden om hun ovens te stoken. Als je het zo bekijkt was iedereen in Udenhout, die bos had, een kleinere of grotere boomkweker. En je kunt rustig zeggen dat alle oudere boomkwekerijen in Brabant ontstaan zijn vanuit de behoefte om planten te hebben voor de eigen bossen. Als er dan iets te veel was, werd dat aan familie en kennissen doorverkocht.

Populieren

De populier, in Udenhout *canidas* genoemd, was zeker voor de oorlog een boom die grootschalig werd gebruikt voor tal van zaken, zoals de klompenmakerij, maar werd door boomkwekers weinig gekweekt, omdat deze boom heel makkelijk te stekken is. Als een boom groot was, werd deze gekapt inclusief de stobbe en werd in het ontstane gat eenvoudig de top van de gekapte boom geplant.

Mijn vader vertelde dat mijn opa Harrie Brekelmans van de Groenstraat nogal wat grond had, die hij verpachtte aan boeren. Rondom ieder perceeltje (percelen waren toen veel kleiner) stond een rij populieren. De opbrengst van die populieren was – zo werd gezegd – groter dan de pacht. Het is een bekend verhaal dat een boer bij zijn trouwen een rij populieren plantte en bij zijn 25-jarig huwelijk een feest kon geven van de opbrengst van één boom.

Tot ver na de Eerste Wereldoorlog werden populieren, maar ook andere bomen niet omgezaagd, maar gekapt. In Amerika waren er voor de Eerste Wereldoorlog al kettingzagen in gebruik, maar in Nederland hield men nog vast aan zware stalen bijlen die door de lokale smid werden gesmeed. Ik weet dat mijn vader vertelde dat er op een gegeven moment na de Tweede Wereldoorlog speciale Duitse lichte bijlen op de markt kwamen, die ondanks dat ze lichter waren beter werkten. Mijn vader vertelde dat veel houthakkers dat maar niets vonden en hun Nederlandse bijlen extra verzwaarden. Uiteindelijk kwamen er natuurlijk gewoon kettingzagen en verdween de bijl voor dit doel.

Daarbij komt dat het kappen van een boom vaak loonwerk was. De eigenaar van de boom kreeg de stam en de boomhakker mocht de kont ofwel de stobbe hebben

Van oudsher werden door de Udenhoutse boeren twee soorten populieren aangeplant: *Marilandica* was de ene soort en *Serotina* was de andere soort. Mijn voorouders van vaderskant planten bijvoorbeeld alleen *Marilandica*, een karakteristieke populierenselectie gekenmerkt door enorme zware zijtakken. De voorouders van mijn moeder, Harrieke Brekelmans aan de Groenstraat, zwoeren op hun beurt weer bij de andere populierenselectie *Serotina*. Rond 1920 kwamen daar langzaam andere selecties bij. In de jaren na 1930 begon een professor van de Universiteit van Wageningen met de selectie van

nieuwe populierensoorten. Soorten die sneller groeiden en minder last hadden van bepaalde ziektes. De oude selecties kreeg halverwege natte zomers massaal last van roest, een schimmelziekte, die het blad rood kleurde. De bomen gingen daar niet van dood, maar dit zorgde wel dat de groei veel minder was.

Eikenhout

Eiken werden in de kwekerijen alleen gezaaid, voornamelijk voor het planten langs wegen en lanen. Er werd berk en els gezaaid en in grotere hoeveelheden dennen, omdat men overal bezig was om alle heidevelden om te vormen tot dennenbossen voor de teelt van mijnhout. Een groot deel van de eikenbomen, die op het landgoed de Wielewaal van de familie Philips in Eindhoven staan, zijn geleverd door de familie Van Iersel. Bij het laden van een wagon eiken laanbomen voor Philips heeft Martinus Cornelis van Iersel zijn been gebroken.

Erkend boomkweker

De kleinschaligheid en zelfvoorziening heeft zich gehandhaafd tot aan de Tweede Wereldoorlog. Toen de Duitsers in 1941 Rusland aanvielen, werden ze geconfronteerd met een andere breedte van de spoorlijnen. Rusland had een breedte van 1524 cm tegen 1435 cm in Europa. Dat gaf logistiek geweldige problemen. Duitsland besloot om in alle bezette gebieden de spoorbreedte aan te passen aan de Europese normen. Maar dan moesten wel al die spoorlijnen vervangen worden. Daarvoor waren enorme hoeveelheden eiken dwarsliggers (bielzen) nodig. De Duitsers hebben toen veel eikenbossen gevorderd, liefst in bezette gebieden. In Udenhout en Helvoirt heeft de familie Van Iersel een grote hoeveelheid bos moeten inleveren. Enkele jaren na de oorlog was een groot stuk van het land weer met bomen opgeplant en had de familie een overschot in de kwekerij. Door de grote vraag – zo vlak na de oorlog – kwam er al spoedig een vlotte handel in planten en bomen op gang.

Om erkend boomkweker te zijn moest de familie Van Iersel de goedkeuring hebben van een ballotagecommissie, die bestond uit boomkwekers die geen behoefte hadden aan nieuwe concurrenten. De familie Van Iersel werd aanvankelijk afgewezen. Maar na een beroepsprocedure werd de familie alsnog toegelaten.

Groenvoorziening

Aan het eind van de jaren vijftig werd de behoefte aan timmerhout en mijnhout steeds minder. De mijnen gingen sluiten vanwege het aardgas en vanuit het buitenland kwam een grote stroom hout binnen waar ons binnenlands hout niet tegen kon concurreren. Toen stopten veel boseigenaren met het planten van bomen voor de houtproductie. Van de andere kant kwam er een steeds grotere vraag naar planten en bomen voor de groenvoorziening. Er kwam steeds meer vraag naar bomen voor de wegen en de stadsuitbreidingen. Ook vanuit het buitenland was er veel vraag naar groen. Door deze verandering heeft kwekerij Udenhout zich meer en meer in die richting ontwikkeld en kweekten ze steeds minder bomen voor de houtproductie.

De familienaam Van Iersel

De achternaam Van Iersel is een herkomstnaam. Een voorvader komt uit Eersel.

In de tijd van de ontginning van Udenhout en Biezenmortel ten tijde van het hertogdom Brabant en vooral in de periode van 1290 tot 1350 kwamen boeren van heinde en verre om hier boerderijen te pachten en de nog wilde natuur in cultuur te brengen. Boeren kwamen van Berkel, van Haaren, van Gestel, van Son en ook van Eersel. De familie Van Iersel werd in Udenhout een van de omvangrijkste families, met familietakken in Loon op Zand, Helvoirt en elders. De stamvader van de uitgebreide familie Van Iersel is Jan Stijne of Jan van Eersel uit Eersel bij Eindhoven. Deze Jan wordt in de Hertogelijke Cijnsboeken van Hertog Jan van Brabant genoemd in 1340 en 1380. Deze Jan zou van beroep kolenbrander zijn geweest, voor die tijd een goed beroep, want hoewel Udenhout vanaf eind 13de begin 14de eeuw werd

ontgonnen en verkaveld, zal er halverwege de 14de eeuw nog ruim voldoende bos aanwezig geweest zijn voor een houtskoolbrander.

Bij de volkstelling van 1947 waren er in Nederland 1821 dragers van de familienaam van Iersel, waarvan 1530 in Brabant. Helvoirt spande de kroon met 106 inwoners met die naam, 1 op de 25 inwoners van de gemeente. Udenhout stond op de vijfde plaats met 55 naamdragers. In 2007 waren er in heel Nederland 2.737 personen met de achternaam Van Iersel.

Volgens de Brabantse historicus Ferdinand Smulders is er een familiewapen Van Iersel, maar niet duidelijk is in welke mate dit wapen werd gehanteerd. In elk geval was er in 1786 een Oisterwijkse schepen Theodorus van Iersel die een ander familiewapen hanteerde. Volgens Smulders werd het wapen gevormd door de afbeelding van drie zilveren molenijzers op een sinopelkleurige ondergrond.

De stamhuizen

Pachter bij de ontginning van Udenhout

Udenhout is vooral in de periode van 1290 tot 1350 in ontginning genomen door enerzijds beleggers, vooral Bossche poorters, en anderzijds boeren die de boerderijen pachtten en het werk van de ontginning deden. Jan van Eersel (Jan, een boer afkomstig uit Eersel), staat in 1340 vermeld in de hertogelijke cijnsboeken van de cijnskring Oisterwijk. Hij moest belasting aan de hertog betalen voor het gebruik van gemeenschappelijke grond (zeer waarschijnlijk de gemeynt de Kreitenhei). Jan moest elk jaar op 21 december 1 obool betalen. Een obool is een muntstuk ter waarde van een halve penning.

Jan van Eersel is de voorvader van een breed vertakte familie. De familietak die in dit hoofdstuk aan de orde is wordt in de familieanalen aangeduid als de Helvoirtse tak.

De Helvoirtse tak

De weduwe van voorvader Laurens Adriaan van Iersel, Jacomijn van de Pasch, koopt in 1781 in Helvoirt boerderij De Voort. Deze boerderij werd al in 1319 vermeld, was toen een herberg en droeg de naam *Wijngaertranck*. De oude boerderij is in 1930 afgebroken, de toen nieuwgebouwde boerderij is in 1945 bij de Bevrijding gedeeltelijk afgebrand en in 1950 weer opgebouwd. Bij de nieuwbouw in 1930 is een steen met de tekst "DE VOORT 23. 5. 1930" ingemetseld, bij de wederopbouw in 1950 is een steen ingemetseld met de naam "*Den Wijngaertranck*".

De Voort is een noordelijke zijstraat van de Molenstraat, de weg van Helvoirt naar Haaren.

Kleinzoon Antonius Adriaen van Iersel trouwt op 20 november 1814 te Udenhout met Cornelia Bergmans. Antonius was 21, Cornelia 27. Antonius was de enige zoon en het was in die tijd gebruikelijk dat een enige zoon die was getrouwd vrijstelling van dienst had. Antonius wilde militaire dienst voorkomen en daarmee het risico te moeten meevechten tegen de legers van Napoleon. Cornelia was niet alleen zes jaar ouder, maar naar verluidt mank en scheel. Dat laatste is een van de zeven schoonheden en bovendien kwam Cornelia uit een zeer rijke familie, wonende aan de Schoorstraat 19 in Udenhout.

Antonius en Cornelia gingen wonen in zijn ouderlijke boerderij aan de De Voort in Helvoirt. De vierde van de zes kinderen is Cornelis. Hij erft Schoorstraat 19.

Schoorstraat 19

Cornelis van Iersel, geboren in 1821, trouwde in 1846 de Udenhoutse Anna Maria van Iersel, dochter van Hendrik van Iersel en Clasina Verhoeven. Cornelis en Anna Maria gaan wonen

in een boerderij op de Loonse Molenstraat. Het huis waar nu de familie van Gorp woont. In 1880 verhuisden ze naar de door hem geërfde boerderij Schoorstraat 19.

Zoon Hendrikus is in 1854 geboren aan de Loonse Molenstraat. Hij trouwde in 1884 Johanna Veroude uit Boxtel en het paar ging wonen aan de Houtsestraat, op de hoek met de Loonse Molenstraat, thans de grote en prachtige boerderij Loonse Molenstraat 1. Daar zijn hun vijf kinderen geboren. Kort na de geboorte van jongste zoon Cornelis op 10 maart 1893 overleed moeder op 12 april 1894. Intussen waren al twee oudere kinderen overleden. Hendrikus trok met zijn drie kinderen naar de Schoorstraat 19. Oudste dochter Anna Maria overleed in 1912, 27 jaar oud, aan tuberculose. De tweede dochter Berta (Johanna Barbara) overleed in 1946, ongehuwd, inwonend bij haar broer Cornelis.

Cornelis zet de stamreeks door. Hij woont op de Schoorstraat 19. Hij trouwt in 1921 met Cornelia van Iersel. Ze krijgen samen twee kinderen, Harrie (1922) en Kees (1924). Kees overlijdt na een motorongeluk in 1959. Zoon Harrie werd boomkweker en eigenaar van boomkwekerij Udenhout. Hij overleed in 2019 op de leeftijd van 97 jaar

Familieverhalen

De Fransen boer

Cornelis van Iersel (1821) is in zijn jonge jaren op kostschool geweest in het Franssprekende deel van België, Wallonië. Volgens de overlevering heeft men hem daar naartoe gebracht en drie jaar later weer opgehaald. Vakanties tussendoor waren te grote luxe. Toen hij terugkwam sprak hij niet alleen de Franse taal, hij sprak zeer waarschijnlijk ook met een Franse tongval. In de familie gaat een verhaal rond dat Cornelis zo erge heimwee naar Udenhout en zijn familie had dat hij ontsnapte uit de kostschool en naar huis liep. Eenmaal thuis aangekomen mocht hij weer rechtsomkeer maken naar het internaat.

Cornelis was een opgeruimde man, die de laatste jaren van zijn leven veel optrok met zijn overbuurman, kasteelheer Le Mire, die de Franse taal ook machtig was. Een cafébezoek liep wel eens uit de hand en dan moest vanaf het kasteel en vanaf de boerderij een kruiwagen uitrukken om beide heren weer veilig thuis te brengen.

Lange tijd was de familieaanduiding "Van Iersel" te weinig om de precieze familie Van Iersel te duiden, maar als men zei: "dat is er ene van de Fransen boer" dan wist het hele dorp precies wie men bedoelde.

Zoon Hendrikus was in het dorp bekend als *Heintje van de Fransen boer*.

De Kruisweg in de Udenhoutse Lambertuskerk

Cornelis van Iersel, de Fransen boer, heeft in 1888 voor de Udenhoutse Waterstaatskerk, gebouwd in 1841, de Kruisweg geschonken, de veertien afbeeldingen die de gang van Christus naar het kruis uitbeelden. De schenking zou hij hebben gedaan bij gelegenheid van het overlijden van zijn tante Adriana Bergmans. Pastoor Van de Wal heeft in zijn memoires vastgelegd dat de kruisweg op koper is geschilderd en destijds een waarde had van 1400 gulden.

Er wordt verteld dat Cornelis zelf model heeft gestaan voor de persoon van Simon van Cyrene op de vijfde statie. Dit verhaal mogen we in twijfel trekken. De kruisweg is naar verluidt immers in zijn geheel gekocht op een veiling in Parijs. De zevende statie is linksonder gemonogrammeerd met L.C. Rechtsonder staat propriété (eigendom). L.C. is de Franse kunstschilder Louis Chovet. Hij leefde en werkte tweede helft 19e eeuw. Hij heeft kruiswegen van zijn hand in vele Franse kerken hangen, maar ook in Canada en Indianapolis in de Verenigde Staten. Hij leverde vanuit een magazijn van Lucien Chovet in Parijs, in elk geval een naamgenoot, maar onduidelijk in welke familierelatie.

De stamreeks

- I. Jan van Iersel of van Eersel of Jan Stijne
- II. Jan Jan van Iersel x Heilwig Jan-Rode Zegers van Westtilborch
- III. Aert Jan van Iersel x (1452) Elisabeth Jan van Gorcum
- IV. Jan Aert van Iersel x (>1471) Adriana Jan Melis Walraven
- V. Joost Jan van Iersel x Marie Wijtman Gerit Willems
- VI. Jan Joost van Iersel x Marie Embert Goossen van der Borch
- VII. Adriaan Jan van Iersel de jongste x Marie Adriaan van Gorcum
- VIII. Adriaan Adriaan van Iersel (Helvoirt, <1596) x Lijnken Hermans
- IX. Herman Adriaan van Iersel (Oisterwijk, >1625) x Adriaantje Rochus
- X. Adriaan Herman van Iersel (Helvoirt, 1673) x Anna van Laarhoven
- XI. Laurens Adriaan van Iersel (Helvoirt, 1714) x Jacomijn van de Pas
- XII. Adriaan Laurens van Iersel (Helvoirt, 1759) x Maria Slegers
- XIII. Antonius Adriaan van Iersel (Helvoirt, 1793) x (Udenhout) Cornelia Bergmans
- XIV. Cornelis van Iersel (Helvoirt, 1821) x Anna Maria van Iersel
- XV. Hendrikus van Iersel (Udenhout, 1854) x Johanna Veroude
- XVI. Cornelis Josephus van Iersel (Udenhout, 1893) x Cornelia van Iersel

Het huwelijk van Cornelis van Iersel met Cornelia van Iersel

	Naam	Geboren	Huwelijk	Overleden
1	Henricus Albertus (Harrie)	4 augustus 1922 Udenhout	Cor Brekelmans	10 september 2019 Udenhout
2	Cornelis Josephus (Kees)	22 september 1924 Udenhout		18 augustus 1959 Tilburg

Familieleden

Soeur Anna van Iersel

Soeur Anna (Francisca) van Iersel (1861-1944), dochter van Cornelis van Iersel en Anna Maria van Iersel, franciscanes van Oisterwijk. Francisca van Iersel heeft haar eeuwige gelofte gedaan in het klooster Catharinenberg in Oisterwijk in 1886. Zij was werkzaam als koster en portier. Van 1900 tot 1918 was zij overste van het klooster Catharinenberg in Oisterwijk. In die periode was ze een echte bouwmoeder. In 1901 kwam het rectoraat tot stand, in 1904 een pensionaat en in 1910 de kapel en het voorhuis die er nu nog steeds staan. In 1918 werd zuster Anna overste in Hilversum maar na twee jaar kwam ze weer terug naar Oisterwijk als overste. Nu was ze verantwoordelijk voor de bouw van enkele schoollokalen, die tot stand kwamen in 1922. Van 1924 tot 1927 was ze overste in Haaren en vanaf 1927 woonde ze opnieuw in het klooster Catharinenberg, nu niet meer als overste maar als raadszuster.

Harrie van Iersel

Harrie van Iersel (1922-2019), afkomstig uit de familie van den Fransen boer en opgegroeid aan de Schoorstraat, trouwde in 1950 met Cor Brekelmans (1921-2000), de dochter van Harrie van Heintjes uit de Groenstraat. Er werden zeven kinderen geboren. De naam van Harrie van Iersel is onlosmakelijk verbonden met Boomkwekerij Udenhout. Een professionele aanpak daarvan ontstaat als Harrie en zijn broer Kees (1924-1959) het ouderlijk bedrijf gaan exploiteren. Kees zal de boerderij voortzetten en Harrie gaat zich meer specifiek richten op de bossen en de kwekerij. Als Kees in 1959 verongelukt worden uitsluitend de kwekerijactiviteiten voortgezet. Naast de zorg voor het gezin en voor de boomkwekerij maakte Harrie ook tijd voor een groot aantal bestuursfuncties binnen de dorpsgemeenschap van Udenhout. Hij heeft zich ingezet voor de Vincentiusvereniging, het

kerkbestuur, het schoolbestuur, de Eikelaar, waterschap de Zandleij en Scouting St.-Lambertus. Voor zijn verdiensten ontving hij de hoge kerkelijke onderscheiding "Ridder in de orde van de heilige paus Silvester" en de eremedaille in goud verbonden aan de orde van Oranje-Nassau.

Gezin Harrie en Cor van Iersel – Brekelmans:

1. Joost (1953), x1 Lorey Tierney, x2 Cornelia de Koning
2. Marlies (1954), x1 Pieter van den Berg, x2 Peter van de Ven
3. Hannemiek (1956), x Kees van Laarhoven
4. Hein (1958), x Marion van Beuningen
5. Kees (1959), x Erica Willems
6. Ciel (1960), x André Hartman
7. Bea (1963), x Eric de Bakker

Harrie van Iersel is de schrijver van het familieboek "De familie Van Iersel in Udenhout en omgeving" (2008), waarin hij de stambomen van diverse families Van Iersel weergeeft, in de tijd en in hun onderling verband.